

Oponentský posudek na bakalářskou práci Daniely Horákové

Rodina zatížená hypotečním úvěrem. Negativní psychické faktory objevující se u rodin zatížených hypotečním úvěrem na bydlení.

Autorka příhodně vytypovala téma, které je zajímavé a společensko-politicky aktuální. Práci založila na vlastním výzkumu, ve kterém byl potenciál, bohužel jeho provedení je problematické a bez autorčiny reflexe, která se měla objevit v diskuzi, nepřináší zvláštní obohacení. Autorka v textu prokazuje svou kapacitu na důkladné zpracování, nicméně pro ryze psychologické téma, které si zvolila, pravděpodobně nemá dostatečnou průpravu, takže textu chybí psychologický vhled a téma je pojednáno povrchně.

Na řadě míst se nachází nepečlivé či nedůsledné zacházení s termíny, např. už samotnému názvu práce by lépe přiléhala např. pojem „dopady“ spíše než „faktory“, protože faktory se vztahují k působení, nikoli k efektu. Tento přístup se promítá také do nadnesených zobecnění, typu „život v 21. století je pro člověka po všech stránkách nesmírně náročný a vyžaduje mnohdy nezvratná rozhodnutí“ (str. 24). V jiných stoletích tomu tak nebylo?

Výběr literatury je přiměřený bakalářské práci, obsahuje převážně zdroje v českém jazyce. Povšechné informace o hypotékách čerpala autorka z webových stránek ministerstev, z novin a deníků. Seznam tištěných zdrojů obsahuje záměny jmen a příjmení u R. Honzáka a kolektivu Asbjorn, Lelleba, Eyolf. Internetové odkazy nejsou řazeny abecedně a zdvojují se (vymahači.cz, patria online, tn.cz, denik.cz, MMR). Odkaz na str. 15 (Wirth) neodpovídá záznamu v seznamu literatury. Pozor, autoři se jmenují Praško, Prašková, nikoli Práško, Prášková. Přílohy neobsahují vzor dotazníku, který autorka slibuje.

Jazyk práce je většinou přiměřený s dobrou úrovní gramatiky i stylistiky. Jen místy se autorka uchyluje ke spíše žurnalistickému stylu (př. str. 39, 47), ve kterém předpokládá, že čtenáři jsou osoby zatížené hypotékou, namísto akademického auditoria.

Jako cíl si autorka stanovuje zjistit pomocí vlastního výzkumu, **zda a do jaké míry psychicky zatěžuje partnery či rodiny hypoteční úvěr**. Koncepte výzkumu však tento cíl přímo nesleduje, zvláště míra zátěže není nijak operacionalizovaná, takže nemůžeme dostat ani odpověď na otázku míry, a dále není ve výzkumu rozlišena zátěž jedince od zátěže rodiny.

První dvě kapitoly jen velmi málo osvětlují otázku psychického stavu osob vázaných hypotékou, přestože je autorka hodnotí tak, že „umožňují ponořit se do pocitů zadlužených lidí a pochopit jejich případná trápení“ (str. 39). Podrobný popis hypotéky jako bankovního produktu včetně statistik prodeje by byl relevantnější, kdyby jej autorka propojovala se svým cílovým tématem. (Co z těchto údajů vyplývá pro otázku negativního vlivu na psychiku?) Naopak velice příhodné jsou postřehy týkající se mediálního obrazu bank, reklamy a tvorby veřejného povědomí skrze média. Rozbor této stránky věci by mohl sám o sobě být námětem na bc. práci. A v souvislosti s autorčíným cílem by mohlo být jeho rozpracování např. na úkor 2. kapitoly obohacující.

Třetí kapitola obsahuje zprávu o výzkumném šetření. Obsahuje málo informací o vzorku. Vzorek 39 osob je velmi heterogenní v proměnných věk, stav, délka hypotéky a zbývající doba splácení. Chybí zde relevantní údaje o vzorku, jako je popis a obor zaměstnání/podnikání, rozdělení skupin z hlediska počtu dětí, blízkosti odchodu do důchodu atd. Nevíme také, jak byli lidé do vzorku vybráni.

Problematická je konstrukce dotazníku, vzhledem k cíli např. není jasný důvod zařazení otázek 2, 3, 5, 6. Pro formulaci odpovědí chybí předvýzkum.

V tom, jak je vymezen výzkumný záměr, i ve volbě otázek je zřetelné zaměření autorky na negativní dopad. Přesto autorka své závěry formuluje jako objev negativních dopadů, což je nekorektní. Když nehledáme kladné či neutrální dopady, tak je také nenajdeme. (Např. str. 42 komentář k 1. otázce: „nikdo z respondentů nevnímá hypotéku jako volbu doprovázenou dobrým pocitem“. Takovou možnost ale respondenti ani nedostali – v odpovědích vybírali z poměru 2 : 8 pozitivních a negativních pojmů. Navíc více než desetina si jednu z těch kladných odpovědí vybrala.) Také u otázky 4 nejsou v rovnováze kladné, neutrální a záporné významy a zdvojuje se význam odpovědi e) a h). Sestavení odpovědi navíc nepředcházelo žádným předvýzkumem, takže je od autorky zcela nepřiměřené z této otázky dovozovat, co je nejčastějším stresorem. Maximálně by bylo možné říct, co respondenti nejčastěji vybírali z nabídnutých odpovědí. Závěr, že nikdo nepovažuje hypotéku za něco primárně přínosného pro kvalitu života (str. 59) je také irelevantní, když na to se respondentů neptala.

Text je zatížený velkým množstvím nepodložených tezí a tvrzení či souvislostí. (Např. tvrzení že negativní dopad hypotéky se nachází u osob, které přecenily své finanční možnosti (př. str. 74), ale to z textu nevyplývá. Negativní pocity mohou mít i lidé, kteří splátky zvládají a hypotéku splatí.) Také interpretace výsledků šetření bývají unáhlené a nepřesné (např. u ot. 2 a 4). Na základě výběru odpovědi „obávám se snížení svého dosavadního příjmu“ dokonce autorka „rozeznává negativní faktory, které se do života těchto lidí promítají“ (str. 45). Které faktory to jsou ale neuvádí ani pro nás, kteří to z toho vyčíst neumíme. Navíc nemáme žádnou kontrolní skupinu, např. danou srovnáním před a po zatížení hypotékou. U ot. 14 není v odpovědích, že s tím respondenti nechťejí nic dělat, přesto to autorka z něčeho dovozuje a navíc z toho dokáže vyčíst, že důvodem je smíření se s následky své situace. (To už je skoro věšteství, ne empirie.) Podobně předjímá, co znamená „snažím se myslet na pozitivní věci“. Výzkumnická obezřetnost by dále také autorce nedovolila tak lehce operovat s tvrzením, že stres způsobený hypotékou může vést k depresím (str. 68) nebo že partnerský vztah může vlivem stresu zaniknout (str. 68), nebo že společné zadlužení bude „jednou z nejtěžších zkoušek pevnosti partnerského vztahu“ (str. 73), když tyto teze ani nezkoumala, ani necitovala. A odkud pochází teze, že ženy jsou „leckdy důslednější v plánování budoucích kroků“ (str. 45)? Takovéto domněnky ve vědecké práci neobstojí. Na druhou stranu úvahy na str. 68 jsou podnětné a mohly by se stát východiskem pro výzkum. Podobně psychosomatické souvislosti, nad kterými se autorka zamýšlí v poslední kapitole, by se bývaly daly vložit do přípravy výzkumu, aby byl přílehlavější ke stanovenému cíli.

Výsledky odpovědí jsou v řadě případů nesprávně přepočteny na procenta – celkové procento respondentů (mužů i žen) se nepočítá součtem ale také podílem. Tak vznikl nonsens typu 199% (srv. např. tab. 1 a další). A naopak u otázky 5 se dopočítáme zhruba poloviny vzorku – kde je zbytek těch procent? Jaké závěry lze dovodit z otázky, na niž odpovídala jen polovina vzorku? Nevyčíslené zbytky jsou i u ot. 11, 12. A jak vznikl výpočet procent u ot. 10? U otázky 13 zase není vyhodnocena intenzita pocitů, proč byla tedy zjišťována?

Celkově práce oplývá dobrými nápady a náměty na zkoumání, odkrývá také autorčin potenciál, nicméně její slabinou je špatná koncepce a provedení výzkumu, kterému přinejmenším chybí diskuze, a také postrádá hlubší psychologický vhled do psychické nepohody dané zadlužením. Explikační rámec daný teorií stresu je obecný a nepřináší obohacující sondu do konkrétní problematiky zátěže, dané účastí na hypoteční půjčce. Závěrečnou radu, aby se do koupě vlastního bydlení pouštěli jen lidé, kteří mají dost finančních rezerv (str. 74), aby si ušetřili stres, považují za krátkozrakou, když autorka opomíjí, kolik lidí by tím pádem prožívalo místo stresu z dluhu frustraci z toho, že nemají nic svého, investují do cizího, děti nic nezdědí apod.

Přes uvedené nedostatky a jen částečné naplnění cíle oceňuji autorčinu samostatnost a snahu důkladně se zamýšlet a **doporučuji** práci k obhajobě. Navrhují hodnocení **E - dostatečně**.

Mgr. Anna Klimešová, červen 2012

Otázky k obhajobě:

1. Jak byl proveden výběr vzorku? Jak byla zajištěna anonymita, kterou deklaruujete, při osobní, korespondenční i e-mailové administraci?

2. Co myslíte tou lidskou podstatou (str. 11), do které se zásadně promítne ztráta střechy nad hlavou?
3. Mohou být výsledky výzkumu ovlivněny nějakými intervenujícími proměnnými? Kterými například? Napadá vás koincidence s nějakými faktory, které mohou mít na tento typ psychických jevů vliv?
4. Z jakého důvodu jste se rozhodla výsledky dělit podle pohlaví respondentů? Jaké jiné dělení by bylo také logické a použitelné, možná i příležitější?
5. Z čeho usuzujete, že se „v každém případě jedná o jakýsi psychický obranný mechanismus“ (str. 45 a o jaký? na čem jste to rozeznala u otázky 4?
6. Jak vám jde dohromady doporučit adrenalinové sporty, lázně, masáže a zážitkové pobyty jako prevenci stresu právě lidem, kteří stěží udržují vyrovnaný rozpočet nebo se nachází ve finanční tísní? (Podobně bychom se mohli ptát na efekt doporučené relaxace pro lidi sužované strachem z budoucnosti, pocitem bezmoci a lapení v pasti „vydřiduchů“.)